

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Maatwerk bij de bol en bbl	10
2. Onderwijs in de derde leerweg	18
3. Examinering	24
4. Certificaten en verklaringen	30
5. Financiering	36
Informatie en tips	42
Begrippenlijst	44

Inleiding

In deze brochure leest u meer over de ruimte in de regels in het mbo voor onderwijs aan volwassenen: een leven lang ontwikkelen (LLO). Daarbij gaat het om erkende beroepsopleidingen in de beroepsopleidende leerweg (bol), de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en de derde leerweg. Met volwassenen bedoelen we mensen die geen fulltime onderwijs (meer) volgen, dus mensen die al werken of op zoek zijn naar werk. We gebruiken geen leeftijds grens.

Aanleiding voor deze brochure is dat mbo-instellingen steeds meer onderwijs voor volwassen werkenden en werkzoekenden aanbieden. Daarbij hebben zij hele specifieke vragen die niet in de algemene [brochure 'Ruimte in regels voor het mbo'](#) uit 2018 staan. In deze brochure vindt u hun belangrijkste vragen en bijbehorende antwoorden.

We hopen dat deze brochure helder maakt waar de ruimte zit. En vooral: dat u die ruimte gebruikt voor vernieuwend onderwijs op maat. Uw maatwerk is uiterst belangrijk om aan te sluiten op de behoeften van volwassenen die zich willen bij-, op- of omscholen en op de vraag vanuit de arbeidsmarkt.

Deze brochure is een productie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. En is in samenwerking gemaakt met de MBO Raad, de NRTO, het Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering, het Kennispunt MBO LLO en de Inspectie van het Onderwijs.

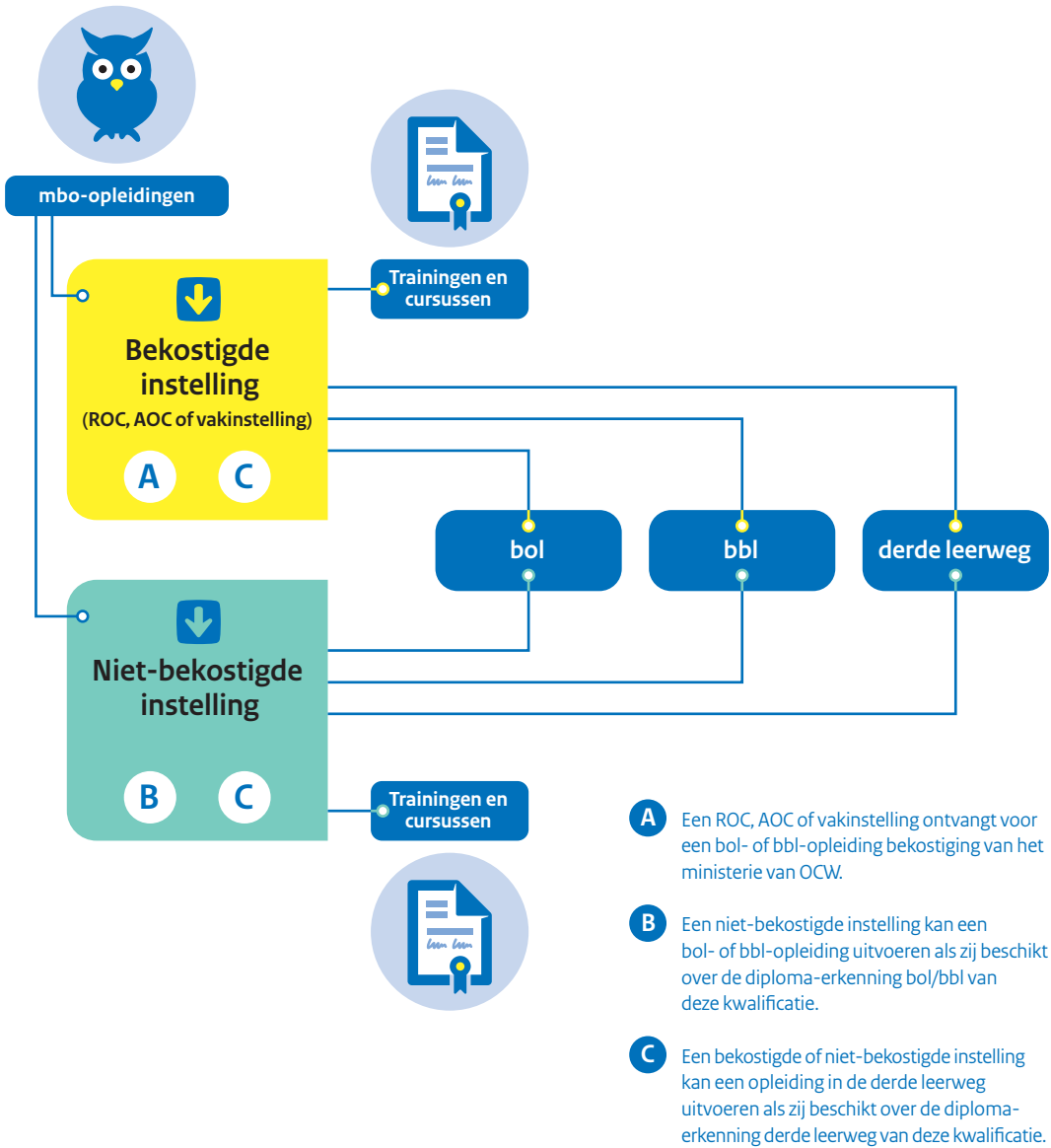
Wilt u op de hoogte blijven van bijeenkomsten, het LLO-beleid of over veranderingen in wet- en regelgeving over LLO? Achter in de brochure vindt u meer informatie en tips hierover.

“

Persoonlijke en professionele ontwikkeling is onmisbaar, voor jezelf en voor de samenleving. Een leven lang ontwikkelen moet voor iedereen de gewoonste zaak van de wereld worden.

Ingrid van Engelshoven, minister van OCW

“

Mbo-scholen acteren in een steeds diverser wordende omgeving. Steeds meer groepen vinden de scholen voor beroepsonderwijs als start, als bijscholing of voor een carrière-switch op de arbeidsmarkt... en dat een leven lang.

Adnan Tekin, voorzitter MBO Raad

Leeswijzer

Elk themahoofdstuk begint met een inleiding, geeft inzicht in de randvoorwaarden en beschrijft daarmee de ruimte voor het maken van eigen keuzes. Daarna geven we antwoord op veelgehoorde vragen van onderwijsprofessionals uit **bekostigde** en **niet-bekostigde** mbo-instellingen.

De teksten en antwoorden in de themahoofdstukken gaan over alle door OCW erkende mbo-opleidingen in de bol, bbl en de derde leerweg.

Tenzij dat nadrukkelijk anders is aangegeven.

Alle teksten in deze brochure gelden voor zowel bekostigde als niet-bekostigde instellingen.

Bekostigd

Niet-bekostigd

Maatwerk bij de bol en bbl

In dit hoofdstuk staat hoe u volwassen studenten in de leerwegen bol en bbl flexibel onderwijs kunt bieden en welke voorwaarden daarvoor gelden. Volwassenen hebben soms behoefte aan een andere aanpak van het onderwijs. Ook zijn er volwassen studenten die al relevante leer- en werkervaring hebben. Zij hebben vaak minder onderwijsuren nodig. Dit hoofdstuk beschrijft welke ruimte de wet- en regelgeving biedt voor dit type maatwerk en hoe u dit verantwoordt.

Het uitgangspunt is dat de student voldoende onderwijsuren krijgt om het diploma te halen en dat daarbij de onderwijskwaliteit voorop staat. In de wet Educatie Beroeps-onderwijs (WEB) staat daarom een urennorm voor bol en bbl. Voor elke opleiding geldt een minimaal aantal uren voor de begeleide onderwijstijd (bot) en de beroepspraktijkvorming (bpv). Alle onderwijsuren tellen voor de urennorm mee. Dus de onderwijsuren voor beroepsspecifieke onderdelen, de generieke onderdelen en de keuzedelen.

De bpv moet plaatsvinden in een erkend leerbedrijf. De bot-uren moeten worden gegeven onder verantwoordelijkheid van en met actieve betrokkenheid van bevoegd onderwijs-personeel. Belangrijk is dat een bevoegd docent de studenten begeleidt. Dat kan ook een onderwijsgevende doen, die onder aansturing en verantwoordelijkheid van een bevoegd docent werkt. Het onderwijsteam maakt hierover heldere afspraken.

Ook voor niet-bekostigde bol- en bbl-opleidingen gelden regels voor de urennorm. De instelling is niet gebonden aan de studieduur voor bekostigde opleidingen, maar is vrij om naar eigen inzicht een studieduur vast te stellen. Het aantal uren onderwijstijd berekent u echter naar rato.

Meer weten over vrijstellingen in het onderwijs? Kijk dan hier:

- [Brochure ruimte in regels in het mbo](#)
- [Handreiking Maatwerk en vrijstelling generieke eisen voor volwassen studenten](#)
- [Servicedocument vrijstellingen generieke onderdelen](#)
- [Handreiking verkorten van mbo-opleidingen](#)

“

Bij de leerwegen bol en bbl geldt dat u per student moet kunnen onderbouwen waarom u afwijkt van de voorschriften voor onderwijstijd en onderwijsduur. De kwaliteit van uw onderwijs moet vanzelfsprekend gegarandeerd zijn.

Alida Oppers, Inspecteur-generaal van het Onderwijs

**vraag > 2.1. Kan onderwijs op afstandsonderwijs ook meetellen als begeleide onderwijstijd (bot)?
En hoe verantwoord je dat?**

antwoord > Ja, afstandsonderwijs kan meetellen als begeleide onderwijstijd, als er directe interactie is met de student.¹ De docent moet, bijvoorbeeld in een webinar, het leerproces kunnen sturen met interventies. Ook moet er directe, actieve begeleiding zijn. Het beantwoorden van e-mails van studenten is geen directe, actieve begeleiding. Daarnaast is het belangrijk dat er een evenwichtige verhouding is tussen afstandsonderwijs en 'fysiek' onderwijs.

Het onderwijsteam kan dit verantwoorden door duidelijk te maken waarom het afstands- onderwijs van voldoende kwaliteit is en op welke manier dit wordt gemonitord en waar nodig wordt bijgesteld.

vraag > 2.2. Kan een mbo-instelling maatwerk bieden bij het onderwijs in loopbaan en burgerschap?

antwoord > Ja dat kan. U kunt de inspanningsverplichting voor burgerschap en loopbaanoriëntatie aanpassen aan de leefwereld van volwassen studenten en de fase van hun loopbaan. Wel moeten alle dimensies van het onderdeel burgerschap en alle loopbaancompetenties van het onderdeel loopbaan aan bod komen.²

vraag > 2.3. Kan een mbo-instelling afwijken van de urennorm voor mensen met relevante leer- en werkervaring?

antwoord > Afwijken van de urennorm voor individuele studenten kan, als het reguliere onderwijsprogramma het wettelijke minimumaantal onderwijsuren omvat. Studenten mogen dus sneller het onderwijsprogramma doorlopen, als ze leer- en werkervaring hebben of vaardigheden snel oppakken. U legt de afspraken hierover vast in de onderwijsovereenkomst³. Afspraken over minder bpv-uren legt u vast in de praktijkovereenkomst.

Het besluit om af te wijken van de urennorm (oftewel het verlenen van vrijstelling voor een aantal onderwijsuren) onderbouwt u per student. Het is aan u hoe en waar u dat doet. Een logische plek is bijvoorbeeld het onderwijsdossier van de student.

¹ In de toelichting bij de WEB staat: 'Bij begeleide onderwijsuren gaat het om onderwijsactiviteiten met een instructief karakter. [...] Het moet daarbij gaan om uren waarin het onderwijspersoneel een actieve rol heeft in het onderwijsproces. Het onderwijspersoneel geeft les of instructie, ziet toe op de activiteiten van de studenten en kan, als dat nodig is, direct anticiperen.'

² In [Bijlage 1 van het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB](#) leest u meer over de burgerschapsdimensies en loopbaancompetenties.

³ De wetgeving voor de onderwijsovereenkomst wordt aangepast. Als deze wetswijziging ingaat, heeft de instelling de ruimte om de met de student gemaakte afspraken over de afwijkingen van het reguliere onderwijsprogramma op een andere manier vast te leggen.

- vraag >** 2.4. **Hoe kan een mbo-instelling leer -en werkervaring waarderen bij het onderwijs?**
antwoord > Op basis van de leer- en werkervaring kunt u een volwassene vrijstelling verlenen voor een aantal onderwijsuren. U beslist dan dat de volwassene door zijn leer- en/of werkervaring met minder uren het examen kan behalen. Dat doet u op basis van een onderbouwde inschatting. Omdat de student nog steeds het examen aflegt, hoeft u niet aan te tonen dat de student de betreffende kerntaken en werkprocessen al volledig beheerst. Wel moet u per student onderbouwen waarom u vindt dat hij/zij minder onderwijsuren nodig heeft. Het is aan u hoe en waar u dit doet.

De vrijstelling kan over alle onderwijsuren gaan; bot-uren, bpv-uren, onderwijsuren voor beroepsspecifieke onderdelen, generieke onderdelen en keuzedelen. Onderbouwing van de vrijstelling kan op verschillende manieren. Hieronder geven wij twee voorbeelden:

- Vrijstelling op basis van relevante werkervaring. Hiervoor vergelijkt u de werkervaring met de kerntaken en werkprocessen van de kwalificatie. De informatie over de werkervaring (duur en inhoud) moet betrouwbaar zijn en dus niet alleen van een student, maar bijvoorbeeld ook van de werkgever komen.
- Vrijstelling vanwege overlap met een eerdere opleiding. Hiervoor vergelijkt u beide onderwijsprogramma's.

Het bevoegd gezag besluit of er van het reguliere geprogrammeerde aantal onderwijsuren wordt afgeweken. Het bevoegd gezag kan de bevoegdheid delegeren, bijvoorbeeld aan het onderwijsteam.

Leer -en werkervaring kan ook gewaardeerd worden met vrijstelling voor examens. In dat geval moet de bewijslast wel aan hogere eisen voldoen. Zie hoofdstuk 4 Examinering.

- vraag >** 2.5. **Kan een instelling ook aan een groep studenten een verkorte opleiding aanbieden?**
antwoord > Ja dat kan. U mag studenten met vergelijkbare werkervaring in één groep indelen en deze groep een verkorte bol- of bbl-opleiding aanbieden. U beschrijft dan hoe het verkorte traject afwijkt van het reguliere onderwijsprogramma van de opleiding (met de minimale urennorm). Verder maakt u bij het werven voor deze verkorte opleiding duidelijk welke toelatingscriteria u hiervoor gebruikt en hoe u deze beoordeelt. Ook doet u per student de intake en onderbouwt u waarom de student voor het verkorte traject in aanmerking komt. De student moet altijd kunnen terugvallen op het reguliere programma. Dit betekent dat u altijd een regulier programma in de leerweg uitvoert.

“

Om het leren aantrekkelijker te maken, is het belangrijk rekening te houden met de leer- en werkervaring van een volwassen student.

Daarom toetsen we altijd aan het begin het startniveau met een praktijkscan. Opgedane ervaring wordt gewaardeerd en daarna ga je sneller door de opleiding heen!’

Kitty Beem, Spring Instituut

vraag > 2.6. Kan een instelling ook volledige vrijstellingen geven voor onderwijs voor mensen met leer- en werkervaring?

antwoord > Ja dat is mogelijk. Als iemand zoveel leer- en werkervaring heeft dat hij of zij het examen zonder onderwijs kan halen en aan de eisen voor de bpv heeft voldaan, mag u hem of haar inschrijven als 'extraneus' en alleen het examenprogramma aanbieden. Het moet transparant en te controleren zijn waarom u vrijstelling geeft voor het onderwijs en de eisen voor de bpv. Voor de inschrijving als extraneus mag u een vergoeding vragen.

vraag > 2.7. Krijgen werkgevers minder subsidie uit de Regeling praktijkleren als een bbl-opleiding wordt verkort?

antwoord > De subsidiehoogte hangt af van het aantal weken waarin het leerbedrijf een student bij de bpv begeleidt. Minder begeleiding betekent dus minder subsidie voor het bedrijf. In hoofdstuk 6 vindt u meer informatie over de [Regeling praktijkleren](#).

vraag > 2.8. Kan een mbo-instelling minder onderwijsuren aanbieden bij taal en rekenen?

antwoord > Afhankelijk van de kennis en vaardigheden, kunt u een student minder uren Nederlandse taal, rekenen en Engels aanbieden dan voor de opleiding geprogrammeerd staat. U kunt dit onderbouwen met bijvoorbeeld:

- Ervaringen van uw onderwijsteam met studenten met vergelijkbare 'bagage' qua vooropleiding, onderwijsuren en examenresultaten.
- Het aantal jaren werkervaring in een branche waar veel taal- en rekenvaardigheid nodig is. De informatie over de werkervaring (duur en inhoud) moet betrouwbaar zijn en dus niet alleen van een student, maar bijvoorbeeld ook van de werkgever komen.
- Scores op taal- en rekentoetsen. De toetsen kunnen door u tijdens de intake of daarna worden afgenomen. Deze toetsen kunt u zelf ontwikkelen of inkopen.

De instelling kan vervolgens de student aanbieden om direct bij de start van de opleiding of na gevolgd maatwerkonderwijs aan het examen deel te nemen. Bij een voldoende examenresultaat is daarna geen aanvullend onderwijs meer nodig.

vraag > 2.9. Kan een instelling een regulier onderwijsprogramma uitvoeren dat niet aan de minimale urennorm voldoet?

- antwoord >** U kunt een regulier onderwijsprogramma opstellen dat afwijkt van de urennorm. Uitgangspunt is dat de kwaliteit van de opleiding op orde is.⁴ Omdat dit een afwijking is van de urennorm op programmaniveau, is er geen vrijstelling van onderwijstijd per individuele student nodig. De opleiding moet aan de volgende voorwaarden voldoen:
- U moet kunnen uitleggen wat de onderwijskundige meerwaarde van de verkorting is.
  - De opleiding moet aantoonbaar van voldoende kwaliteit zijn. Dit blijkt uit de tevredenheid van studenten, studiesucces en de tevredenheid van latere werkgevers.
  - De studentenraad stemt expliciet in met de afwijking. Dit geldt niet voor de niet-bekostigde instellingen.
  - Uw bestuur verantwoordt zich hierover in het bestuursverslag. Niet-bekostigde instellingen doen dat in het verslag van werkzaamheden.

vraag > 2.10. Mag de instelling de duur van de opleiding verlengen?

- antwoord >** Als een student de opleiding niet tijdig kan afronden, kunt u hem langer dan de geprogrammeerde studieduur over de opleiding laten doen. U legt die verlenging per individuele student uit, dus niet op groepsniveau. De maximale studieduur is namelijk wettelijk vastgelegd en daarvan mag u met de geprogrammeerde studieduur voor een gehele opleiding of groep niet afwijken.
- De wettelijk vastgestelde maximale studieduur geldt niet voor niet-bekostigde bol- en bbl-opleidingen.

⁴ Artikel 7.2.7, 3e, 4e lid van de WEB

Onderwijs in de derde leerweg

In dit hoofdstuk leest u over maatwerk bij het onderwijs in de derde leerweg. De derde leerweg biedt extra mogelijkheden om met een flexibel onderwijsaanbod in te spelen op de scholingsbehoeften van werkenden en werkzoekenden en hun werkgevers. Er zijn namelijk geen regels voor onderwijstijd en studieduur. Dit vergemakkelijkt voor u het programmeren van onderwijsvormen als afstands-onderwijs en werkplekleren. Ook kunnen studenten in de derde leerweg alleen een onderdeel van een mbo-opleiding volgen, dat bijvoorbeeld met een mbo-certificaat of een praktijkverklaring kan worden afgerond.

De derde leerweg bestaat naast de bol en de bbl. Zowel bekostigde als niet-bekostigde instellingen kunnen opleidingen in de derde leerweg uitvoeren. Bekostigde instellingen ontvangen daarvoor geen bekostiging van OCW. Diplomagerichte opleidingen in de derde leerweg leiden op tot hetzelfde diploma als de leerwegen bol en bbl. Voor een opleiding in de derde leerweg gelden dezelfde wettelijke kwaliteitseisen voor het onderwijs en de examinering. De Inspectie van het Onderwijs ziet toe op de uitvoering daarvan. Ook wordt met de student een onderwijs- en praktijkovereenkomst afgesloten en wordt de beroepspraktijkvorming uitgevoerd in een erkend leerbedrijf.

Meer weten over de derde leerweg? Kijk dan hier:

- [Handreiking De Derde Leerweg](#)

- vraag >** 3.1. **Wat is het verschil tussen de derde leerweg en contractonderwijs?**
- antwoord >** Contractonderwijs omvat alle onderwijs- en scholingsactiviteiten van een bekostigde instelling waarvoor de instelling geen bekostiging ontvangt van OCW. Daarbij geldt wel dat contract-activiteiten verband moeten houden met werkzaamheden waarvoor de instelling wordt bekostigd. Ook mogen deze activiteiten niet ten koste gaan van de bekostigde wettelijke taak. De (niet-bekostigde) derde leerweg is een voorbeeld van contractonderwijs. Bij uitvoering van een opleiding in de derde leerweg geldt de wetgeving van het mbo. Deze wetgeving geldt niet bij andere vormen van contractonderwijs, zoals workshops, trainingen en cursussen.
- vraag >** 3.2. **Hoe kan een mbo-instelling leer -en werkervaring waarderen bij het onderwijs in de derde leerweg?**
- antwoord >** U mag het aantal begeleide onderwijsuren in de derde leerweg afstemmen op de leer -en werkervaring van de volwassen student. U hoeft daarbij geen rekening te houden met normen voor onderwijstijd of de studieduur. Deze regels gelden namelijk niet voor de derde leerweg. Wel moet u kunnen verantwoorden waarom de inrichting en de duur van het onderwijsprogramma past bij de doelgroep die deze opleiding volgt.
- Leer -en werkervaring kan ook gewaardeerd worden met vrijstelling voor examens. In dat geval moet de bewijslast wel aan hogere eisen voldoen. Zie voor meer informatie hoofdstuk 4 Examinering.
- vraag >** 3.3. **Zijn bij de derde leerweg de voorschriften voor toelatingsrecht en bindend studieadvies van toepassing?**
- antwoord >** Nee, de voorschriften voor toelatingsrecht en bindend studieadvies zijn alleen van toepassing op bekostigde opleidingen in de leerwegen bol en bbl. Ze gelden dus niet voor niet-bekostigde opleidingen zoals de derde leerweg.
- vraag >** 3.4. **Zijn er bekwaamheidseisen voor docenten en instructeurs in de derde leerweg?**
- antwoord >** Er zijn geen bekwaamheidseisen bij niet-bekostigde opleidingen zoals de derde leerweg. De instelling moet wel ervoor zorgen dat het onderwijs en de examinering van goede kwaliteit zijn.
- vraag >** 3.5. **Hoe vraag je een erkenning voor de derde leerweg aan?**
- antwoord >** Bekostigde en niet-bekostigde instellingen hebben een diploma-erkenning nodig voor het uitvoeren van een opleiding in de derde leerweg. U moet de diploma-erkenning per opleiding (kwalificatie) bij DUO aanvragen. Een diploma-erkenning is ook nodig als u slechts een of meer onderdelen van de opleiding in de derde leerweg wilt verzorgen. Bijvoorbeeld onderdelen die afgerond kunnen worden met een mbo-certificaat en praktijkverklaring. Dan moet u de diploma-erkenning aanvragen voor de opleiding waaronder het onderdeel valt. Van de instelling wordt wel verwacht dat zij altijd in staat is de volledige opleiding aan te bieden in de derde leerweg (en dus een volledig onderwijsprogramma 'op de plank heeft liggen'). Het moet voor studenten namelijk mogelijk zijn om, als zij dit willen, na het behalen van een mbo-certificaat of praktijkverklaring, ook de overige onderdelen van de opleiding te volgen en zo alsnog het diploma te behalen.

Meer informatie over de aanvraagprocedure vindt u hier: [DUO: diploma-erkenning aanvragen](#).

- vraag >** 3.6. **Wat is het verschil tussen OVO en ODT en waarom is dit relevant?**
- antwoord >** Overig onderwijs (OVO) en overige opleidingen deeltijd (ODT) worden gebruikt in informatiesystemen van onderwijsinstellingen en de basisregistratie onderwijs (BRON). OVO staat voor studenten met een onderwijsovereenkomst voor de volledige opleiding. Bij ODT hebben studenten een onderwijsovereenkomst voor een deel van de opleiding.

De termen maken duidelijk met welke studenten van de derde leerweg de instelling afspraken heeft gemaakt voor het behalen van een diploma en met welke studenten afspraken zijn gemaakt voor een deel van de opleiding. Instellingen en het ministerie van OCW kunnen deze informatie gebruiken om het beleid voor een leven lang ontwikkelen te monitoren.

“

Wat wij willen bieden is scholing of training op maat, met waardering van opgebouwde ervaringen, en dit af kunnen sluiten met een certificaat of diploma voor een volgende stap in de loopbaan.

Ineke Magdelijns-Hobé, ROC van Twente

Examinering

U kunt uw studenten ook maatwerk bieden door na te gaan of zij in aanmerking komen voor een vrijstelling van (een deel) van de examens. Vooral voor volwassenen met jarenlange werkervaring of een opleiding op een hoger niveau kan dit een optie zijn. De examencommissie beoordeelt op basis van bewijsstukken van de leer -en werkervaring of een student voor vrijstelling van examinering in aanmerking komt. Dit hoofdstuk geeft meer informatie over de voorwaarden en verantwoording bij vrijstelling van examinering.

Voor bol, bbl en derde leerweg gelden dezelfde wettelijke eisen aan examinering en diplomering. Het maakt daarbij niet uit of het om een bekostigde opleiding of niet-bekostigde opleiding gaat. De eisen gaan onder meer over de kwaliteitsborging van examinering en over de samenstelling van de examencommissie.

In de kwalificatiedossiers staat wat er aan het eind van de opleiding aan kennis, vaardigheden en beroepshouding voor een diploma nodig is. Mbo-instellingen richten op basis hiervan de examinering in.

De examencommissie borgt de kwaliteit van de examinering en diplomering en stelt procedures op voor het verlenen van vrijstellingen voor examens.

Sinds het studiejaar 2019-2020 zijn de regels verruimd voor het verlenen van vrijstellingen voor examens voor generieke onderdelen van een mbo-opleiding voor Nederlandse taal, rekenen, Engels, loopbaan en burgerschap.

Meer weten over vrijstellingen van examens? Kijk dan hier:

- [Handreiking verlenen van vrijstellingen door examencommissies](#)
- [Handreiking examendeelnemers en bpv diploma-eis](#)
- De regels voor vrijstellingen voor de examens Nederlandse taal, rekenen of Engels staan in het [Examen- en kwalificatiebesluit WEB](#) en het [Servicedocument vrijstellingen generieke onderdelen](#).
- [Handreiking Maatwerk en vrijstelling generieke eisen voor volwassen studenten](#)

“

Uiteraard moet de kwaliteit van de examinering goed zijn. Daarbij is ruimte om deze flexibel in te richten, zodat er maatwerk geboden kan worden aan volwassenen.

Nelleke Lafeber, Kennispunt Onderwijs en Examinering

vraag > 4.1. Hoe kan een instelling leer -en werkervaring waarderen bij de beroepsgerichte examinering?

antwoord > De examencommissie kan studenten een vrijstelling verlenen op basis van werkervaring. De werkervaring moet wel voldoende recent, omvangrijk en relevant zijn voor de opleiding die de student wil volgen. Deze bewijsstukken moeten aantonen dat de student de kerntaken en werkprocessen qua inhoud en niveau al volledig beheerst. Een bewijsstuk kan bijvoorbeeld in de vorm van een ervaringscertificaat worden aangeleverd, als iemand eerst een EVC-procedure heeft doorlopen.

Voor vrijstelling op basis van leerervaring beoordeelt de examencommissie of de bewijsstukken van gevolgde cursussen of opleidingen qua inhoud en niveau aansluiten op de kwalificatie-eisen van de opleiding die de student wil volgen. Voorbeelden van deze bewijsstukken zijn branche-certificaten of bewijzen van eerder behaalde examens.

De examencommissie moet nagaan of de aangeleverde bewijsstukken, authentiek en betrouwbaar zijn. Als de examencommissie niet kan achterhalen hoe bewijsstukken tot stand zijn gekomen, is het lastig om vrijstellingen te verlenen. De examencommissie heeft daarom vaak informatie nodig van de opleider of EVC-aanbieder die deze bewijsstukken heeft verstrekt. De mogelijkheden voor vrijstelling worden groter als de examencommissie afspraken kan maken met de opleiders en EVC-aanbieders die de bewijsstukken voor leer- en werkervaring verstrekken. Dan is duidelijker wat de kwaliteit ervan is.

vraag > 4.2. Kan een instelling ook vrijstelling verlenen voor de inspanningsverplichting Loopbaan en burgerschap?

antwoord > Ja dat kan. De examencommissie kan studenten vrijstelling verlenen op basis van bewijsstukken dat hij of zij al heeft voldaan aan de inspanningsverplichting uit de Onderwijs- en Examenregeling (OER) of de studiegids. Bij Burgerschap moet de onderbouwing van de vrijstelling een relatie hebben met de dimensies van het onderdeel Burgerschap. Bij Loopbaan moet de onderbouwing van de vrijstelling een relatie hebben met de loopbaancompetenties van het onderdeel Loopbaan.⁵

⁵ In bijlage 1 bij het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB leest u meer over de burgerschapsdimensies en loopbaancompetenties.

vraag > 4.3. Hoe kan een instelling vrijstelling verlenen voor examens voor Nederlandse taal, rekenen en Engels?

antwoord > De examencommissie kan alleen vrijstelling verlenen voor een examen als de student eerder een examen op minstens hetzelfde referentieniveau als dat van zijn beroepsopleiding heeft gehaald. Voor Nederlandse taal en rekenen zijn dat de niveaus uit het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen. Voor Engels zijn dat de niveaus die staan in het Referentiekader moderne vreemde talen, bijlage 2 bij het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB. Het examen moet verder zijn afgelegd als onderdeel van een mbo-, havo- of vwo-opleiding.

De examencommissie kan ook voor een deel van het instellingsexamen Nederlandse taal of Engels een vrijstelling verlenen.

4.4. Hoe moet de instelling vrijstellingen verantwoorden?

vraag > De examencommissie onderbouwt de verleende vrijstelling per student op basis van het vrijstellingenbeleid. De examencommissie legt het besluit tot vrijstelling en de reden daarvoor vast, bijvoorbeeld in het diplomadossier van de student.

“
De snelle ontwikkelingen op de arbeidsmarkt maken bij- en omscholing van werkenden en werklozen steeds belangrijker. Het mbo kan daarin een grote rol spelen, mits het in staat is om maatwerk te leveren aan werkgevers en werknemers.

Gertrud van Erp, VNO-NCW MKB-Nederland

Certificaten en verklaringen

Bij niet-bekostigde mbo-opleidingen heeft u ruimte om in te spelen op wensen van werkenden en werkzoekenden die alleen onderdelen van opleidingen willen volgen. Als zij dan een mbo-certificaat of praktijkverklaring ontvangen, kan dit hun positie op de arbeidsmarkt versterken en hen stimuleren om verder te leren in het mbo. U leest in dit hoofdstuk over deze vormen van maatwerk en voor wie ze zijn bedoeld.

U kunt studenten van een niet-bekostigde mbo-opleiding de mogelijkheid bieden om een deel van een opleiding te volgen. Bij de start van de opleiding legt u deze afspraak vast. U vermeldt dan in de onderwijsovereenkomst welk deel van de opleiding de student gaat volgen. Bekostigde opleidingen blijven diplomagericht. Als op termijn de verplichting tot het afsluiten van een onderwijsovereenkomst uit de wet wordt gehaald, legt u deze afspraken op een andere manier vast.

U kunt de aantrekkelijkheid van het mbo vergroten door in te zetten op bij- en omscholing van werkenden of werkzoekenden die in een onderdeel van een mbo-opleiding zijn geïnteresseerd. Voor de derde leerweg heeft OCW de volgende ontwikkelingen in gang gezet:

- Sinds 2016 is het voor instellingen mogelijk om arbeidsmarktrelevante onderdelen van mbo-opleidingen aan te bieden die met een door OCW vastgesteld mbo-certificaat kunnen worden afgesloten.
- Vanaf 2018 doen instellingen ervaringen op met opleidingstrajecten waarbij ze een deel van de beroepspraktijkvorming aanbieden dat afgerond wordt met een praktijkverklaring (als onderdeel van de mbo-verklaring).

Meer weten?

- [Handreiking mbo-certificaten](#)
- [Overzicht opleidingstrajecten en bewijsstukken mbo](#)

- vraag >** 5.1. **Wat is een mbo-certificaat en voor wie is dit bedoeld?**
antwoord > Een mbo-certificaat is het bewijs dat een student een door OCW vastgesteld onderdeel van een mbo-opleiding heeft behaald. In de [Regeling certificaten middelbaar beroepsonderwijs en het certificatenloket van SBB](#) staat voor welke onderdelen van welke opleidingen OCW een certificaat heeft vastgesteld. Er worden certificaten vastgesteld voor beroepsgerichte onderdelen en keuzedelen die een zelfstandige betekenis hebben op de arbeidsmarkt⁶.

De mbo-certificaten zijn vooral bedoeld voor bij-, op- en omscholing van werkenden en werkzoekenden. Met als doel dat zij breder inzetbaar worden en/of weer voldoen aan de nieuwe eisen van een veranderd beroep.

Studenten die een mbo-diploma halen, ontvangen geen mbo-certificaten voor onderdelen ervan. Studenten die een diplomagerichte opleiding voortijdig verlaten, kunnen wel een mbo-certificaat krijgen. Ze moeten dan het onderdeel hebben gehaald waarvoor OCW een mbo-certificaat heeft vastgesteld.

Behaalde mbo-certificaten worden, net als behaalde mbo-diploma's, geregistreerd in het [diplomaregister van DUO](#).

- vraag >** 5.2. **Wat is het verschil tussen een mbo-certificaat en een branchecertificaat?**
antwoord > Een mbo-certificaat wordt alleen verstrekt door de examencommissie van de instelling die de mbo-opleiding verzorgt. In de wet staan de voorwaarden waaronder de examencommissie het certificaat kan uitreiken.

Een branchecertificaat valt onder de verantwoordelijkheid van een brancheorganisatie. Het ministerie van OCW is hierbij niet betrokken. De brancheorganisatie bepaalt de inhoud van een branchecertificaat, wie het verstrekt en onder welke voorwaarden. Een voorbeeld is het VCA-certificaat voor de techniek en procesindustrie.

- vraag >** 5.3. **Wat is een mbo-verklaring en voor wie is ze bedoeld?**
antwoord > Studenten die geen diploma of certificaat hebben behaald, kunnen bij het verlaten van de opleiding een mbo-verklaring ontvangen. In de mbo-verklaring staan de behaalde resultaten voor examens en de beroepspraktijkvorming. De mbo-verklaring kan zo bijdragen aan het vinden van werk en/of terugkeer naar het mbo.

Vanaf 1 augustus 2021 verstrekt de examencommissie de mbo-verklaring aan studenten die jonger zijn dan 23 jaar en het onderwijs zonder een startkwalificatie, diploma of certificaat verlaten. Ook andere studenten krijgen een mbo-verklaring als ze erom vragen. De mbo-verklaring vervangt de huidige instellingsverklaring. Een aantal instellingen doet al ervaring op met de mbo-verklaring. De mbo-verklaring wordt in augustus 2021 in de wet opgenomen.

⁶ Een aantal groene beroepsopleidingen kent daarnaast ook [certificaten voor wettelijke beroepsvereisten van de sector Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit](#).

“

Flexibilisering in het mbo zorgt voor wendbare en weerbare medewerkers, door een waardevol aanbod van opleidingen- en certificaten. Co-creatie met werkgevers en werknemers is een must!

Flora van Eck, Programmamanager, ROC Mondriaan

- vraag >** 5.4. **Wat is een praktijkverklaring en voor wie is ze bedoeld?**
antwoord > Een praktijkverklaring is een document dat een instelling kan gebruiken bij het afsluiten van (een deel van) de beroepspraktijkvorming. In een praktijkverklaring geeft een praktijkopleider aan welke werkprocessen de student in het leerbedrijf heeft leren uitvoeren. Een instelling kan dit document gebruiken om (een deel van) de beroepspraktijkvorming af te sluiten. Met steun van brancheorganisaties is een landelijk model voor de praktijkverklaring opgesteld.

De praktijkverklaring wordt in 'praktijkleerroutes op maat' gebruikt. Een aantal mbo-instellingen doet samen met gemeenten, UWV en leerbedrijven hiermee ervaringen op. De praktijkleerroute op maat is bedoeld voor werkenden en werkzoekenden zonder startkwalificatie, voor wie een mbo-diploma of -certificaat vooralsnog niet haalbaar is. Zij volgen dan, vaak met intensieve begeleiding, alleen een deel van de beroepspraktijkvorming in het leerbedrijf en ronden die af met een praktijkverklaring. De praktijkleerroute kan een opstap zijn naar een baan of een stimulans om verder te leren in het mbo.

In augustus 2021 wordt de mbo-verklaring in de wet opgenomen. Dan kunnen instellingen de praktijkverklaring ook gebruiken voor studenten van diplomagerichte opleidingen die de opleiding vroegtijdig verlaten, maar wel een deel van de beroepsvorming hebben afgerond. Op de website van de SBB staat [meer informatie over de pilots praktijkleren met de praktijkverklaring](#).

- vraag >** 5.5. **Wat is het verschil tussen een mbo-certificaat en een mbo-verklaring?**
antwoord > Beide documenten worden uitgereikt aan studenten die een mbo-opleiding zonder diploma verlaten. De student kan een mbo-certificaat krijgen als een onderdeel is behaald waarvoor OCW een certificaat heeft vastgesteld. Als de student (ook) andere resultaten heeft behaald, kan de examencommissie (ook) een mbo-verklaring uitreiken.
- vraag >** 5.6. **Mag de instelling een certificaat uitreiken als een student ook een diploma heeft gehaald?**
antwoord > Als de student aan de diploma-eisen van de opleiding voldoet, reikt de examencommissie alleen het diploma uit. Dat is voldoende, want een diploma betekent dat aan alle vereisten is voldaan, ook als het gaat om onderdelen waarvoor een certificaat is vastgesteld.

- vraag >** 5.7. **Kan je modules of certificaten stapelen tot een diploma?**
antwoord > Stapelen van behaalde modules tot een diploma is mogelijk, als u het opleidings- en examenprogramma van de mbo-opleiding volledig modulair heeft gemaakt. De student krijgt dan na het halen van de module-examens een mbo-diploma.

Tussentijds stapelen van certificaten tot een diploma kan niet. De examencommissie mag alleen aan het einde van de opleiding een certificaat uitreiken aan studenten die de opleiding zonder diploma verlaten. Studenten die aan de diploma-eisen voldoen, ontvangen het diploma.

- vraag >** 5.8. **Kunnen certificaten en diploma's verlopen?**
antwoord > Er is geen wettelijke 'houdbaarheidsdatum' voor certificaten en diploma's van het mbo. Als een student vrijstelling vraagt op basis van een eerder behaald diploma of certificaat, kijkt de examencommissie hoe oud dat is en of die kennis en kunde nog actueel zijn.

Financiering

Dit hoofdstuk gaat over financiële aspecten van de uitvoering van opleidingen voor volwassenen. U vindt hier informatie over financieringsbronnen voor mbo-instellingen, studenten en werkgevers. Ook leest u over de voorwaarden waaronder bekostigde instellingen een niet-bekostigde opleiding kunnen uitvoeren.

Als een bekostigde instelling niet-bekostigd onderwijs aanbiedt, zien we dit als een private activiteit. Het is toegestaan om met publieke middelen in private activiteiten te investeren. Private activiteiten mogen daarbij niet ten koste gaan van de bekostigde wettelijke taak.

Private activiteiten mogen verder, voor zover er met publieke middelen in wordt geïnvesteerd, niet tot oneerlijke concurrentie leiden voor niet-bekostigde instellingen die ook die activiteiten doen. Daarom moet de bekostigde instelling die met publieke middelen in private activiteiten investeert, een eerlijke kostprijs toepassen. Een eerlijke kostprijs is de kostprijs waarin in ieder geval alle kosten zijn verrekend die gemaakt worden om het niet-bekostigde onderwijs te kunnen aanbieden.

Meer weten?

In het najaar van 2020 komt de brochure 'investeren van publieke middelen in private activiteiten' uit. Hierin staat meer informatie over de voorwaarden. U vindt de brochure [hier](#).

vraag > 6.1. **Welke kosten moet een bekostigde mbo-instelling in rekening brengen voor een opleiding in de derde leerweg?**

antwoord > Een bekostigde instelling die publieke middelen investeert in opleidingen in de derde leerweg moet minstens de integrale kostprijs in rekening brengen. De integrale kostprijs is het totaal van alle kosten die de instelling maakt om het onderwijs te kunnen geven. De kostprijs moet objectief bedrijfseconomisch te rechtvaardigen zijn.

De kosten komen voor rekening van de student en/of de werkgever. Als een instelling subsidie ontvangt voor een niet-bekostigde onderwijsactiviteit, verlaagt dat de kostprijs.

vraag > 6.2. **Moet een mbo-instelling voor een niet-bekostigde opleiding btw in rekening brengen?**
antwoord > Wettelijk erkende mbo-opleidingen zijn vrijgesteld van btw. Op de website van de [Belastingdienst](#) vindt u meer informatie over de mogelijkheden voor btw-vrijstelling.

vraag > 6.3. **Mogen er klassen of groepen van bekostigde en niet-bekostigde studenten worden gemengd en hoe verantwoordt een instelling dat?**

antwoord > Dat is toegestaan, onder de voorwaarde dat de instelling een berekening maakt van de kosten die worden gemaakt om het onderwijs te kunnen verzorgen voor de studenten die ingeschreven staan aan een niet-bekostigde opleiding. De berekening moet inzichtelijk zijn voor derden, zoals accountants en de inspectie.

Voor niet-bekostigde opleidingen in de derde leerweg moet u minimaal de integrale kostprijs in rekening brengen, en dus niet alleen de extra kosten. Het maakt niet uit of dit een separate activiteit is of dat het niet-bekostigd onderwijs bestaat uit deelname aan activiteiten of voorzieningen van het bekostigde onderwijs. De uitvoering van het onderwijs voor de studenten die ingeschreven staan aan een niet-bekostigde opleiding mag geen nadelige gevolgen hebben voor het bekostigde onderwijs.

vraag > 6.4. **Kunnen volwassen studenten studiefinanciering krijgen?**
antwoord > Bol-studenten hebben recht op studiefinanciering, als ze minstens achttien jaar en jonger dan dertig jaar zijn als de studiefinanciering ingaat. De opleiding moet erkend zijn en minimaal een jaar duren. Het maakt niet uit of de mbo-opleiding bekostigd is of niet. De studiefinanciering bestaat uit een basisbeurs, een aanvullende beurs en een reisproduct voor de ov-chipkaart. Op [rijksoverheid.nl](#) staat [meer informatie over studiefinanciering](#). Studenten van bbl-opleidingen en opleidingen in de derde leerweg krijgen geen studiefinanciering.

Studenten die geen recht hebben op reguliere studiefinanciering kunnen onder voorwaarden met het [LevenLangLerenkrediet](#) geld lenen voor het college- of lesgeld van een bol-opleiding.

Verder kunnen studenten [scholingsuitgaven aftrekken van de belasting](#). Het STAP-budget vervangt op termijn deze aftrek.

- vraag >** 6.5. **Worden mensen met een uitkering gekort als ze een opleiding gaan volgen?**
antwoord > Onder bepaalde voorwaarden kunnen mensen met een uitkering een opleiding volgen zonder financiële gevolgen voor hun uitkering. Het maakt wel uit of het een UWV-uitkering is (zoals WW of een arbeidsongeschiktheidsuitkering) of een uitkering uit de Participatiewet.

WW of een arbeidsongeschiktheidsuitkering:

- Vergroot de opleiding de kans op een baan (en het betreft geen praktijkopleiding waarbij werken en leren wordt gecombineerd, zoals de bbl) en wordt er aan bepaalde vereisten voldaan? Dan kan UWV mensen met een WW- of WIA-uitkering gedurende de opleiding een tijdelijke vrijstelling van de sollicitatieplicht verlenen. UWV kan ook de kosten van de opleiding vergoeden (afhankelijk van de persoonlijke situatie).
- Kijk voor meer informatie voor WW'ers: <https://www.uwv.nl/particulieren/werkloos/tijdens-ww-uitkering/detail/opleiding-volgen-tijdens-mijn-ww-uitkering>.
- Kijk voor meer informatie voor WGA-WIA: <https://www.uwv.nl/particulieren/ziek/ziek-wia-uitkering/tijdens-wia-uitkering/detail/re-integratie-tijdens-mijn-wga-uitkering/scholing>
- Kijk voor informatie over andere UWV-uitkeringssituaties: www.uwv.nl/particulieren

Uitkering uit de Participatiewet:

- De Participatiewet maakt onderscheid tussen bijstandsgerechtigden tot 27 jaar en 27 jaar en ouder. De gemeente kan jongeren tot 27 een scholingsplicht opleggen. Jongeren die door OCW bekostigd onderwijs kunnen volgen en in verband daarmee aanspraak hebben op studiefinanciering, krijgen geen bijstandsuitkering. De gemeente bepaalt per individu of iemand in staat is om een dergelijke opleiding te 'kunnen' volgen.
- Voor bijstandsgerechtigden vanaf 27 jaar geldt dat de gemeenteraad regels stelt over de ondersteuning bij arbeidsinschakeling. De gemeente beoordeelt of een opleiding naar verwachting de kans op werk aanzienlijk vergroot. Het gaat daarbij om de kortste weg naar algemeen geaccepteerde arbeid waartoe de persoon in staat is.

- vraag >** 6.6. **Kunnen werkgevers ook subsidie krijgen voor hun rol als erkend leerbedrijf?**
antwoord > Erkende leerbedrijven met studenten uit de bbl en derde leerweg kunnen een tegemoetkoming aanvragen in de begeleidingskosten van een student.
- Bij de bbl kunnen werkgevers met de subsidie praktijkleren een tegemoetkoming krijgen. Het opleidings- en ontwikkelfonds (O&O fondsen) geeft subsidie voor uiteenlopende opleidingen van werknemers. Werkgevers kunnen daarop een beroep doen (boven op de subsidie praktijkleren).
  - Voor de derde leerweg kunnen werkgevers van midden- en kleinbedrijven en specifiek voor grootbedrijven in de landbouw, horeca en of recreatiesector, via de SLIM-regeling een tegemoetkoming krijgen. Het maakt niet uit of de opleiding in de derde leerweg uitgevoerd wordt door een bekostigde of niet bekostigde instelling.

vraag > 6.7. **Welke subsidies zijn er voor onderwijs aan volwassenen?**
antwoord > Er zijn verschillende mogelijkheden, landelijk en regionaal en tijdelijke en structurele subsidies. De belangrijkste subsidieregelingen voor het mbo zijn:

- *Regionaal investeringsfonds mbo* (tot en met 2022). Mbo-instellingen kunnen met bedrijven en regionale overheden subsidie krijgen voor publiek-private samenwerking en onderwijs-vernieuwing voor bekostigde opleidingen. Het fonds subsidieert ook leven lang ontwikkelen, zolang deze activiteiten binnen het bekostigde onderwijs plaatsvinden. Dat gebeurt met opleidingstrajecten voor volwassenen die zich willen omscholen of bijscholen.
- *Flexibel mbo voor volwassenen* (tot en met 2021). Subsidie voor samenwerkingsverbanden van bekostigde en niet-bekostigde mbo-instellingen die in de derde leerweg flexibele onderwijs-programma's ontwikkelen voor werkenden en werkzoekenden. De subsidie is ook bestemd voor het werven van de doelgroep, het professionaliseren van docenten en kennisdeling.
- *Tel mee met Taal*. Mbo-instellingen kunnen subsidie aanvragen voor een taaltraject voor ouders met een taalniveau lager dan 2F of voor activiteiten tegen laaggeletterdheid. Mbo-instellingen kunnen ook scholingstrajecten verzorgen voor werknemers met een lage taalvaardigheid. Het initiatief voor de aanvraag ligt dan bij de werkgever.

Op de websites van de [SER](#) en de [NRTO](#) staat een overzicht van de subsidieregelingen.

Informatie en tips

Staat uw vraag niet in deze brochure? Kijk dan onderaan de homepage van het [Kennispunt Onderwijs & Examinering](#) voor veel gestelde vragen of stel uw vraag via het vragenformulier. Op deze website vindt u ook een [overzicht van het onderwijsaanbod van mbo-instellingen](#).

Wilt u zich laten inspireren door mooie maatwerkvoorbeelden in het onderwijs voor om-, bij- of opscholing van werkenden en werkzoekenden? Kijk dan op de homepage van het [Kennispunt mbo Leven Lang Ontwikkelen](#). Op de website van de [Sociaal Economische Raad \(SER\)](#) vindt u andere voorbeelden van bedrijfsleven, onderwijs en vakbonden voor een Leven Lang Ontwikkelen.

Wilt u op de hoogte blijven over bijeenkomsten, het LLO-beleid of over veranderingen in wet- en regelgeving over LLO? Abonneer u dan [hier](#) op de nieuwsbrief van het ministerie over Leven lang ontwikkelen in het mbo.

Heeft u meegewerkt aan de voorbereiding voor deze brochure en wilt u in gesprek blijven met het ministerie over LLO? Of heeft u dat niet gedaan, maar lijkt dat u in de toekomst wel leuk? Stuur dan een mail naar: leven_lang_ontwikkelen@minocw.nl

Begrippenlijst

Begrip	Uitleg
Begeleide onderwijstijd (bot)	Klokuren waarin onderwijs onder verantwoordelijkheid en met actieve betrokkenheid van bevoegd onderwijspersoneel wordt gegeven. Dit zijn geen uren die deel uitmaken van de beroepspraktijkvorming.
Beroepsopleidende leerweg (bol)	De student combineert school met praktijkstages.
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	De student werkt in een bedrijf en volgt 1 of 2 dagen per week school. Vaak heeft de student een arbeidsovereenkomst met een werkgever.
Beroepspraktijkvorming (bpv)	Het onderricht in de praktijk van het beroep dat bij een erkend leerbedrijf plaatsvindt op basis van een bpv-overeenkomst. Een met goed gevolg afgesloten bpv is een wettelijke vereiste voor diplomering.
Bevoegd gezag	Het bevoegd gezag van een bekostigde mbo-instelling betreft het college van bestuur. Bij een niet-bekostigde instelling is dit het bestuur van de rechtspersoon die de instelling in stand houdt (vaak de directie genoemd) of de natuurlijke persoon die de instelling in stand houdt. Het bevoegd gezag kan personen machtigen om namens het bevoegd gezag bepaalde besluiten te nemen.
BRON	Het Basisregister Onderwijs. Dit register bevat de gegevens van alle studenten van het middelbaar beroepsonderwijs, het hoger onderwijs en alle leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.
Erkende beroepsopleidingen	Volgens de Wet educatie beroepsonderwijs (WEB) erkende beroepsopleidingen in de bol, bbl en derde leerweg. Deze opleidingen zijn geregistreerd in het Centraal register beroepsopleidingen (Crebo) en kunnen door bekostigde en niet-bekostigde instellingen worden aangeboden. Opleidingen en cursussen die niet door OCW erkend zijn, vallen hier niet onder.
Erkend leerbedrijf	Bedrijf waarin een student de beroepspraktijkvorming volgt. De Wet educatie en beroepsonderwijs verplicht mbo-studenten het praktijkdeel van hun opleiding (bpv) bij een erkend leerbedrijf te volgen. De Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs (SBB) zorgt voor de erkenning van de leerbedrijven en een regelmatige beoordeling daarvan.

Begrip	Uitleg
EVC-procedure	In een EVC-procedure verzamelen werknemers bewijzen van hun kennis en ervaring. Behaalde diploma's en certificaten tellen mee, maar juist ook levens- en werkervaring. Deze bewijzen worden beoordeeld ten opzichte van een landelijk erkende onderwijs- of beroepsstandaard en opgenomen in een ervaringscertificaat. Een EVC-aanbieder voert de EVC-procedure uit.
Examencommissie	Een door het bevoegd gezag ingestelde commissie, die verantwoordelijk is voor de examinering en diplomering binnen de mbo-instelling. In de artikelen 7.4.5 WEB en 7.4.5a van de WEB staan onder meer de samenstellingsvereisten en taken en bevoegdheden van de examencommissie.
Generieke onderdelen	De generieke onderdelen zijn de onderdelen: a. Nederlandse taal; b. rekenen; c. loopbaan en burgerschap; en d. voor zover het gaat om de middenkaderopleiding en de specialistenopleiding: Engels.
Inspanningsverplichting	Voor loopbaan en burgerschap hebben studenten een inspanningsverplichting. Voor de school geldt een resultaatverplichting. Het bevoegd gezag legt op basis van de kwalificatie-eisen de eisen aan de inspanningsverplichting vast. Deze inspanningsverplichting is onderdeel van de onderwijs- en examenregeling van de student. Voor een student zijn/haar diploma kan halen, moet de examencommissie van de school vaststellen dat de student aan de vastgestelde inspanningsverplichting heeft voldaan.
Integrale kostprijs	De integrale kostprijs is het totaal van alle kosten die de instelling maakt om het onderwijs te kunnen geven
Keuzedelen	Een mbo-opleiding bestaat uit een beroepsgericht deel, generieke onderdelen taal, rekenen en loopbaan & burgerschap en een of meer keuzedelen. Een keuzedeel is gericht op verbreding of verdieping van de kwalificatie of doorstroming naar een vervolgopleiding. Een aantal keuzedelen is ook geschikt voor bijscholing van werknemers. Voor deze keuzedelen is een mbo-certificaat vastgesteld.
Kwalificatiedossiers	Een kwalificatiedossier bestaat uit een basisdeel en een of meer profieldelen. Het kwalificatiedossier beschrijft de eisen waaraan een student moet voldoen om het diploma te halen. Elk kwalificatiedossier bevat een of meer kwalificaties en iedere kwalificatie leidt tot een diploma.
OER	Onderwijs- en Examenregeling. In deze regeling heeft de instelling de programmering van de onderwijsactiviteiten, inclusief de examinering, verantwoord en vastgelegd. In de examenregeling staat informatie die de examenkandidaat nodig heeft om de examens te kunnen afleggen, gebaseerd op het examenplan en -reglement.

Begrip	Uitleg
Onderwijstijd/ urennorm	<p>In de wet zijn regels voor onderwijstijd opgenomen voor de bol en bbl zodat de student voldoende uren onderwijs krijgt om het diploma te halen.</p> <p>Dit wordt de urennorm genoemd. De urennorm voor een opleiding is afhankelijk van de duur van de opleiding. Voor elke opleiding geldt een minimum aantal uren voor de begeleide onderwijstijd (bot) en de beroepspraktijkvorming (bpv). De instelling mag de overige uren zelf invullen met extra bot-uren of extra bpv-uren. Alle bot- en bpv-uren kunnen voor de urennorm worden meegerekend. Het maakt daarbij niet uit of ze gelden voor de beroepsspecifieke onderdelen, de generieke onderdelen of de keuzedelen.</p>
Reguliere onderwijsprogramma	<p>Het reguliere onderwijsprogramma van een beroepsopleiding zoals de instelling die heeft beschreven in de Onderwijs- en Examenregeling (OER).</p>
Startkwalificatie	<p>Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger.</p>
Studieduur	<p>De totale duur van een beroepsopleiding, uitgedrukt in volledige studiejaren of gedeelten daarvan. Eén volledig studiejaar heeft een studielast van ten minste 1600 klokuren.</p>
Studielast	<p>Het totaal van bot, bpv en zelfstudie in een opleiding.</p>